

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ตั้งอยู่ในชัยภูมิที่เหมาะสมที่สุดแห่งหนึ่งในการเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก มีความหลากหลายทางชีวภาพและการปรับตัวค่อนข้างสูง การส่งออกสินค้าสู่ตลาดโลกส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตร และทำรายได้เข้าประเทศเป็นจำนวนมาก แต่ปรากฏว่าเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังยากจนอยู่เป็นจำนวนมาก และขาดการพัฒนาการเกษตรอย่างเป็นระบบ เนื่องจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาเน้นการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม โดยนำเข้าเทคโนโลยีระดับสูงตามระบบทุนนิยม ทำให้การพัฒนาการเกษตรลดลง และไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร สาเหตุอีกประการหนึ่งของเกษตรกรที่ยังยากจนอยู่ก็คือผลผลิตต่อไร่ต่ำและขาดคุณภาพ อันเนื่องมาจากเกษตรกรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ขาดความรู้ความเข้าใจในการยอมรับการถ่ายทอดวิชาการเกษตรแผนใหม่ เพื่อนำไปปฏิบัติในไร่นาอย่างเหมาะสมเพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ และผลผลิตมีคุณภาพดีตรงตามความต้องการของตลาด ซึ่งช่วยให้เกษตรกรมีรายได้และฐานะดีขึ้น และเป็นการช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจส่วนรวมให้มั่นคงยิ่งขึ้น

วิถีชีวิตและค่านิยมของคนในสังคมมีบทบาทต่อการพัฒนาการเกษตรและส่งเสริมการเกษตร ดังจะเห็นได้จากการดำรงชีวิตของคนที่ผ่านมาทุกยุคทุกสมัยถูกรอบงำด้วยวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งแฝงไปด้วยผลประโยชน์ทางธุรกิจ ทำให้การพัฒนาการเกษตรขาดความต่อเนื่อง และขาดความเชื่อมโยง ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้ ยืงนานวันก็สะสมนำพาประเทศชาติเข้าสู่วิกฤติทางเศรษฐกิจ และสังคม

การพัฒนาการเกษตรและงานส่งเสริมการเกษตร เป็นงานที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศเกษตรกรรม เนื่องจากร่างงานส่งเสริมการเกษตร เป็นกระบวนการเผยแพร่วิชาการและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตรของเกษตรกร ซึ่งการพัฒนาการเกษตรรูปแบบที่จะทำให้งานเกิดผลต่อเกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นต้องให้ความรู้แก่เกษตรกร เพื่อนำไปปฏิบัติและพัฒนาในกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยีการเกษตร แนวทางในการแก้ปัญหาจึงจำเป็นต้องสร้างรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ โดยพัฒนาชุมชนท้องถิ่นระดับตำบล ให้เป็นศูนย์รวมในการรับและถ่ายทอดเทคโนโลยีทุก ๆ ด้านอย่างเบ็ดเสร็จ (one stop service) พร้อมทั้งเน้นการ

บริหารงานในรูปแบบของการบูรณาการโครงการเพื่อให้เกิดความร่วมมือทั้งระหว่างหน่วยงานของรัฐด้วยกันเอง องค์กรท้องถิ่นและเกษตรกรในการพัฒนาการเกษตร ซึ่งนอกจากจะทำให้เกิดการประหยัด ลดความซ้ำซ้อน ตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังทำให้เกิดกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับรู้ โดยเฉพาะชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ วางแผนและกำหนดกิจกรรมด้วยตนเอง เป็นแนวทางเพื่อนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะตรงตามความต้องการของชุมชน เกิดการพัฒนาอาชีพในทุกด้านให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (กรมส่งเสริมการเกษตร 2543: 1)

ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2552 และแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2543 ซึ่งได้กำหนดให้กรมส่งเสริมการเกษตรถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) โดยมีรูปแบบการถ่ายโอนภารกิจในลักษณะ อปท. ดำเนินการร่วมกับรัฐ ซึ่งในส่วนของกรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการพัฒนาระบบงานส่งเสริมการเกษตร โดยใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกด.) เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรในระดับตำบล และมีการสร้างความชัดเจนของความร่วมมือในการดำเนินงานหลังการถ่ายโอนภารกิจระหว่างกรมส่งเสริมการเกษตรกับ อปท. ซึ่งภารกิจที่ดำเนินการถ่ายโอนอยู่ในความดูแลของกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น และกรมส่งเสริมการเกษตร และมีความเห็นพ้องทำความเข้าใจร่วมกันพัฒนาการเกษตรในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สุขกับเกษตรกรและชุมชนท้องถิ่น โดยจัดทำบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรของท้องถิ่นระหว่างกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกับกรมส่งเสริมการเกษตรขึ้น เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของทั้งสองหน่วยงาน (กรมส่งเสริมการเกษตร 2551: 1)

การดำเนินงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อให้เป็นไปตามกระบวนการในการพัฒนาการเกษตรและแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่บัญญัติภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเน้นการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกด.) ขึ้นในปี พ.ศ. 2543 และดำเนินการต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 78 (3) รัฐจะต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจ มาตรา 84 (8) รัฐจะต้องคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในการผลิตและการตลาด รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรเอง ซึ่งสอดคล้องกับแผนการกระจายอำนาจให้แก่ อปท. ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่ อปท. พ.ศ. 2543 กำหนดแผนในปี พ.ศ. 2546 ให้กรมส่งเสริมการเกษตรถ่ายโอนภารกิจ ศบกด. ให้กับ อปท. ใน

ลักษณะดำเนินงานร่วมกัน โดยรัฐจะเป็นผู้สนับสนุนวิชาการและท้องถิ่นเป็นผู้ปฏิบัติและสนับสนุนงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานและพัฒนาด้านการเกษตรของท้องถิ่น ประกอบกับพระราชบัญญัติระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2550 มีการปรับเปลี่ยนบทบาทและการตั้งงบประมาณของราชการบริหารส่วนกลาง ราชการบริหารส่วนภูมิภาค และ อปท. ให้สามารถดำเนินการกิจสาธารณะที่ตอบสนองต่อความต้องการของเกษตรกรในแต่ละระดับ เพื่อให้เกษตรกรในท้องถิ่นมีรายได้ที่ดีและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งให้ความสำคัญในกระบวนการที่ให้เกษตรกรสามารถตัดสินใจในการผลิตการเกษตรด้วยตนเอง เพื่อการพัฒนาคุณภาพที่ยั่งยืน (กรมส่งเสริมการเกษตร 2552: 1-3)

ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล เป็นศูนย์กลางในการให้บริการแก่เกษตรกร การวางแผนพัฒนาการเกษตรในระดับตำบล มุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่กับการพัฒนาเพื่อให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพการเกษตร เป็นศูนย์บริการและเผยแพร่ข่าวสาร ความรู้และเทคโนโลยีด้านการเกษตรให้เกษตรกรมีส่วนร่วมและดำเนินการสานิรนำร่องเชิงการผลิตทางการเกษตรเฉพาะด้าน พร้อมทั้งสร้างชุมชนเครือข่ายด้านการเกษตร ให้สามารถนำไปปรับใช้ในไร่นาอย่างเหมาะสม อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาทางการเกษตรที่มีการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กร แกนนนำ กลุ่มอาชีพ และหน่วยงานต่าง ๆ ในลักษณะบูรณาการและสอดคล้องประสานกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

จังหวัดนครศรีธรรมราชดำเนินการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ตั้งแต่ปี 2543 เป็นต้นมา ครอบคลุมตำบลและทุกอำเภอ จำนวน 165 ศูนย์ มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เลขานุการศูนย์ จำนวน 121 คน และจำนวนคณะกรรมการบริหารศูนย์ ทั้งสิ้น 3,014 คน การบริหารจัดการศูนย์ สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กำหนดให้กรรมการและเลขานุการศูนย์ จัดกลุ่มตำบลเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนการปฏิบัติงานในลักษณะทีมงาน เรียกว่า กลุ่มตำบล จำนวน 41 กลุ่ม โดยในอำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราชมีการจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล 13 ตำบล จำนวน 13 แห่ง และแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารศูนย์ รวม 273 คน (สำนักงานเกษตรจังหวัดนครศรีธรรมราช 2556: 1)

การดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช บางศูนย์ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรและขาดความต่อเนื่อง เพราะคณะกรรมการบริหารศูนย์ บางคนไม่เข้าใจและ

ไม่ดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆอีก เช่น ขาดแคลนงบประมาณ ขาดการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการกับหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาให้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลมีศักยภาพตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงเห็นสมควรศึกษาการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์สำหรับการวางแผนพัฒนางานตามระบบส่งเสริมการเกษตร การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการศูนย์ฯ ให้มีประสิทธิภาพและความพร้อมในการเป็นกลไกขับเคลื่อนงานส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ ตลอดจนแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้มีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนในการพัฒนาอาชีพการเกษตรอย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.2 เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.3 เพื่อศึกษาการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.4 เพื่อศึกษาปัญหา และข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมากำหนดตัวแปรที่เกิดจากคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการ

และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีสิ่งที่น่าสนใจศึกษา ได้แก่

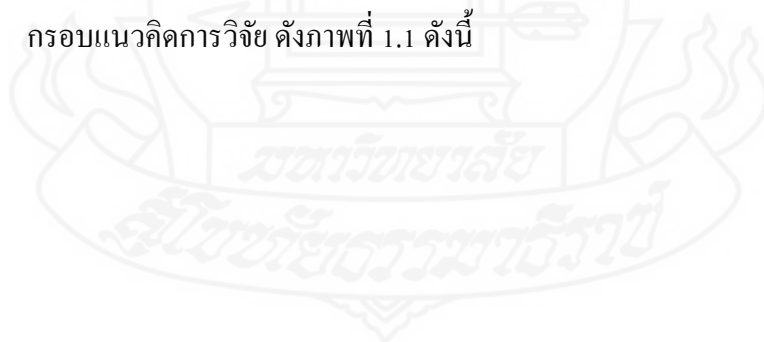
3.1 สภาพทางสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ การมีตำแหน่งทางสังคม และแหล่งและระดับการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตร และสภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ของครัวเรือน และรายจ่ายของครัวเรือน

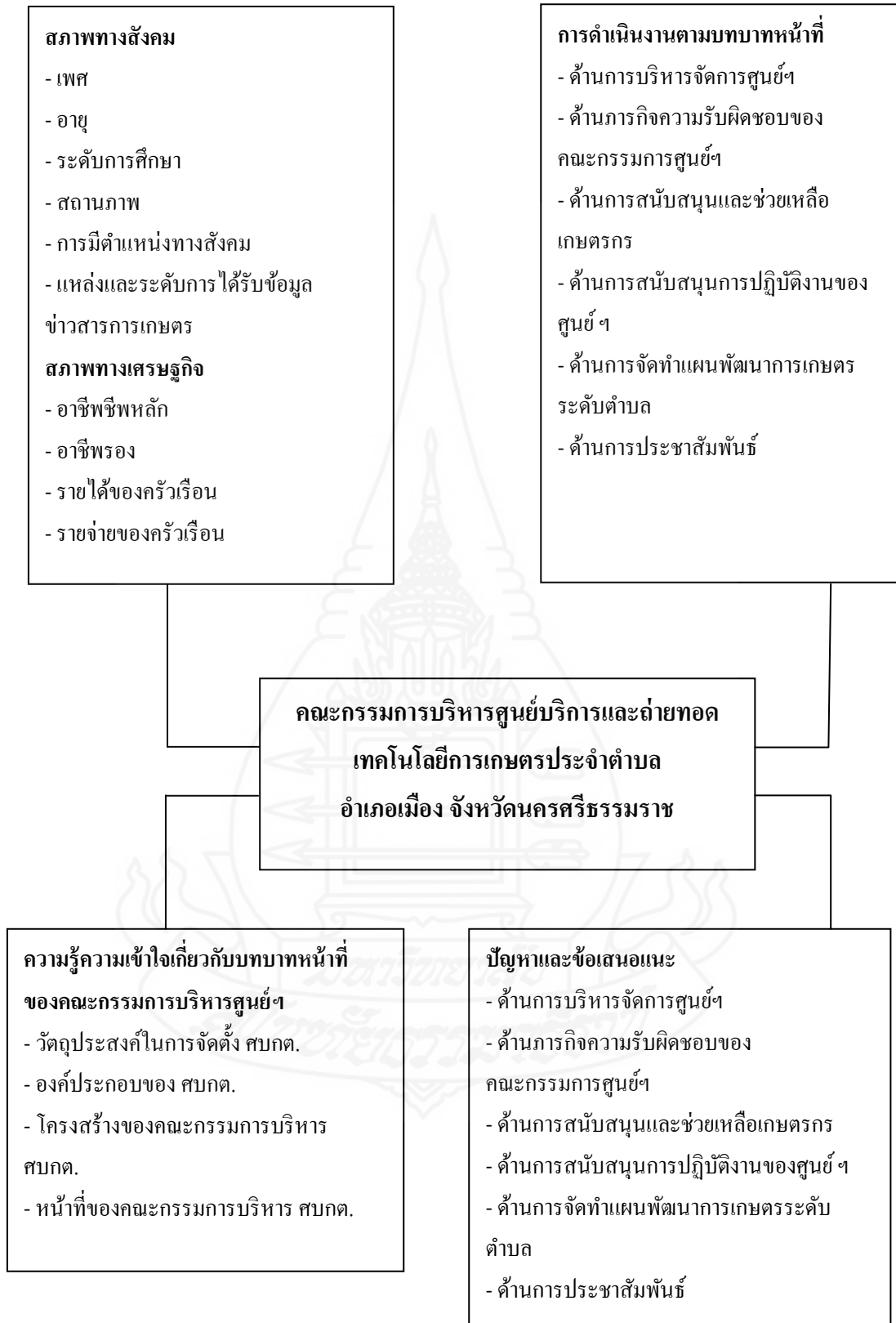
3.2 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ได้แก่ วัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง องค์ประกอบของสภกต. โครงสร้างและหน้าที่ของคณะกรรมการบริหาร สภกต.

3.3 การดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของ คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการศูนย์ฯ ด้านภารกิจความรับผิดชอบของคณะกรรมการศูนย์ฯ ด้านการสนับสนุนและช่วยเหลือเกษตรกร ด้านการสนับสนุนการปฏิบัติงานของศูนย์ฯ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล และด้านการประชาสัมพันธ์

3.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการศูนย์ฯ ด้านภารกิจความรับผิดชอบของคณะกรรมการศูนย์ฯ ด้านการสนับสนุนและช่วยเหลือเกษตรกร ด้านการสนับสนุนการปฏิบัติงานของศูนย์ฯ ด้านการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล และด้านการประชาสัมพันธ์

กรอบแนวคิดการวิจัย ดังภาพที่ 1.1 ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ด้านเนื้อหา ศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ การดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.2 ด้านพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย ศึกษาคณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 13 ศูนย์ ใน 13 ตำบล จำนวน 273 คน

4.3 ด้านเวลา เก็บข้อมูลระหว่างเดือนธันวาคม 2556 – มกราคม 2557

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง สถานที่ที่กำหนดให้เป็นศูนย์กลางให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ วางแผน บริหารการจัดการแผนให้บริการสนับสนุน ประสานงานด้านการเกษตรและพัฒนาด้านการเกษตรของชุมชนในตำบล

5.2 คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หมายถึง คณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้แทนของชุมชนจากสาขาอาชีพต่างๆ ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตัวแทนหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบตำบลทำหน้าที่เป็นเลขานุการ และเจ้าหน้าที่เป็นข้าราชการจาก อบต. เป็นผู้ช่วยเลขานุการ รวมทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 16 คน โดยมีนายอำเภอเป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง

5.3 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล หมายถึง เจ้าหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบปฏิบัติหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในตำบล และได้รับแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เลขานุการ คณะกรรมการบริหารศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล

5.4 การดำเนินงาน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการศูนย์ฯ ด้านการกำหนดบทบาทความรับผิดชอบ ด้านการจัดกิจกรรมสนับสนุนช่วยเหลือ ด้านการสนับสนุนการปฏิบัติงานศูนย์ฯ ด้านการจัดเวทีชุมชนเพื่อวางแผนพัฒนาเกษตรระดับตำบล และด้านการประชาสัมพันธ์

5.5 บทบาทหน้าที่ หมายถึง บทบาทหน้าที่ซึ่งกำหนดโดยกรมส่งเสริมการเกษตร ประกอบด้วย การบริหารจัดการศูนย์ฯ การกิจความรับผิดชอบ การสนับสนุนและช่วยเหลือ เกษตรกร การสนับสนุนการปฏิบัติงานของศูนย์ฯ การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล และการประชาสัมพันธ์

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ข้อมูลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลอำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น

6.2 เพื่อเป็นข้อมูลในการแก้ไขปัญหา รวมถึงกำหนดข้อเสนอแนะให้การดำเนินงานของคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล อำเภอเมือง จังหวัด นครศรีธรรมราช มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

6.3 เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับใช้ในการดำเนินงานของคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลในอำเภออื่นๆ ต่อไป